

Sverker Sörlin

**KROPPENS
GENI**

Marit, Petter och skidåkning som lidelse

WEYLER

Prolog: Fantomsmärtan efter Beatrice

Hur fort går det att åka skidor om man åker fortast i världen? Inte fortare än man kan cykla, förstås.

Det går heller inte fortare än att springa, skulle jag tro. I slutet av ett hundrameterslopp håller Usain Bolt fyrtiofem kilometer i timmen. Den snabbaste stafettsträcka som åkts på tio kilometer för herrar ligger strax över tjugominuter, alltså trettio kilometer i timmen. Och då går det fortast i utförsbackarna. Upploppet kanske kan klaras i trettiofem kilometer i timmen för den snabbaste mannen och litet mindre, säg trettio, för den snabbaste kvinnan.

Men jag kan ha fel. Kanske kan en man åka i femtio, en kvinna i fyrtio? Det måste ju också bero på föret. Tänk perfekt skarföre, och varför inte lätt medvind? Hur fort går det då?

I tennis mäter man hastigheten på servarna.

Jag har aldrig hört talas om någon som brytt sig om hastigheten förut. Eller också har jag bara varit ouppmärksam. Det kanske har sagts i någon sändning från SVT, av Anders Blomquist, expertkommentatorn. Han säger så mycket

klokt under tävlingarna, även sådant som man inte absolut måste veta. Även Jann Post och Torgeir Björn i NRK säger intressanta saker, men ingen jag frågar i Norge kan minnas att man har hört någon av dem säga exakt hur fort det går på upploppet för Marit Björgen och Petter Northug. De snabbaste i världen.

Men säker är jag inte. Kan Northug åka fortare än Bolt kutar? Klår Björgen Shelly-Ann Fraser på hundra meter med flygande start?

Varför har jag aldrig tänkt på detta förut?

Jag sitter framför teven hemma i Stockholm. Det är vinter 2010. En ovanlig vinter. En snövinter. Jag kan spänna på mig skidorna utanför dörren och åka en mil till lunch. På teven ser jag Petter Northug i Tour de Ski, ständigt med en fot eller ett ben eller ibland flera skidlängder tillgodo på tvåan.

Det går några veckor, det blir ljusare ute, och jag åker längre och längre turer i mitt spår, och allt fortare. Jag ser Marit Björgen ta guld efter guld i Vancouver. Min älskingsstad. Varför är jag inte där? Så jag kunde heja på henne. Ropa hur underbart det är att hon vinner. Ingen älskar jag mer att hon vinner än hon. (En sådan mening som den förra borde inte godkännas, men den säger som det är.) Efter allt som varit. Hennes kinder, hennes tårar, hennes ögon. Och tänderna, när man ser dem förnimmer man all glädje som strålar inifrån och att det är som det skall vara. Under några år såg man dem inte mycket.

Det är dags för femmil. Solen skiner i Whistler. Klungan håller ihop hela tiden, det drar ihop sig till spurt. Den väldige Teichmann rycker fram i ett ursinnigt tempo i den sista slakmotan, men strax bakom finns Northug. Man ser att han måste kämpa, men han följer hela vägen upp. Och när de är i utförslopan på väg in i stadion, vet man redan hur det kommer att sluta. Fast man är också litet osäker och därför är det ändå alldeles gastkramande, för *hur* kommer han att göra det den här gången? Exakt hur *gör* en *Boa constrictor* som ringlat sig kring den antilop vars ögon redan blivit stela och stora och vackra och som redan sänt sin själ över till den andra sidan? Det är bara kroppen kvar, Teichlers tunga kropp som rundas av Northug som vore den en utlagd stenpir i Trondheims hamn.

Sedan Holmenkollen, samma sak. Northug och Björgen. Snabbast i världen.

Hur fort går det?

Jag blev så intresserad av frågan att jag gick ned till Slottet en dag i mars för att se Slottssprinten på riktigt. Man ser bättre på TV men det tillkommer något när man står tätt intill. Det är något med kroppsligheten. Här ser man livet under trikåerna. Man förnimmer det atletiska. Man hör ljudet, andningen, skidornas väsande mot snön. Hur efemärt allt förefaller, hur ögonblickligt, hur snabbt borta. Skidor live är poesi. Bara på TV blir det prosa. Det krävs mellantider, kommentarer, suggestion.

Det är det första skidlopp jag ser sedan jag såg Holmen-

kollens femmil 2006 när jag bodde i Oslo och åkte i Nordmarka nästan varje dag. Anders Södergren vann. Och den tävlingen var den första jag såg sedan jag själv var aktiv åkare och slutade 1977. Har man varit på hygglig nivå och slutat så har man ingen lust att se på. Jag ljuger: jag såg ett SM-lopp i Umeå när jag bodde där, 1996, Smirnov var med. Men då brydde jag mig inte om skidor. Jag såg det på håll.

Det här är i alla fall garanterat min första sprint. Min första glimt av Marit. Hon blir trea. Hon ler på storbildsskärmen.

Northug åker ovallat. Stakar uppför Slottsbacken. Blir slagen av en ryss. Han ler inte.

Nu bryr jag mig om skidor igen. Jag kan inte se mig mätt. Och jag kan inte få min fråga ur huvudet: hur fort går det?

Och: hur mycket fortare går det nu än när jag själv åkte, ett år som senior 1977? Med en fjortonde plats på Föllingespelen den 2 januari (mitt livs andra dag som senior) som mitt kanske bästa lopp. Eliten var på plats. Jag var bara två minuter efter Sven-Åke Lundbäck på tjugo kilometer, i hans sämsta före förstås, det hade snöat tre decimeter på natten och jag bestämde mig för att bara glida på mina finska Karhu, glida. *Float like a butterfly. Inte: Sting like a bee.*

I regel var jag sämre. SM gick i Sundsvall. Det var katastrofalt. Sven-Åke Lundbäck vann två av tre distanser, Wassberg, min jämnåriga oövervinnelige överman var på väg upp, blev tvåa på tremilen. Hade jag åkt jämnt med dem jag slagit tidigare under vintern, Lars-Göran Åslund,

Alf Gund, Örjan Blomquist (Anders bror, de vann Vasaloppet tillsammans 1988), hade jag hamnat bland de tio-tjugo bästa.

Men så kan man inte tänka. Själv skrev jag ut mig från alltsammans när det blev vår och fördjupade mig i böckerna på universitetet. Jag skyllde på mina hornhinneinflammationer, som jag fick när det blev kallt, och på en dålig rygg. Egentligen var jag inte tillräckligt bra. Det var nog det.

Höstarna var värst. När mörkret började falla och jag visste att de som var kvar gick in i hösträningen och fick pressa sina kroppar längre och längre. Som vetenskap egentligen, ett slags långliggande försök med den egna kroppen. Hur långt kunde man komma? Skulle man räcka till randen av sin förmåga?

Jag mötte just denna formulering flera år senare i Olof Lagercrantz bok om Dantes gudomliga komedi. Om hur Dante söker sig upp genom himlakretsarna, förbi *cherubim* och *serafim*, änglar av allt högre ädelhet för att nå sin älskade Beatrice som hägrade där uppe. Och hur högst upp, ovan till och med den jordiska kärlekens högsta höjd, där fanns det väsende som var blott ljus och ädelhet, och det var dit som själen längtade. Och nådde man dit kunde man inte nå längre för då hade man nått till randen av sin förmåga. Förverkligat det som man var satt på jorden för att göra.

Det var vad kärlek handlade om.

Så andlig var inte femmilen i Lycksele i januari 1977, i minus tjugo. Det var Västerbottens DM, en klassisk tävling

som Assar Rönnlund vunnit flera gånger. Jag blev trea. (Sedan fick jag tillbringa två dagar i mörkrum med trasiga hornhinnor.)

Men jag förstod att det var vad allt gick ut på för dem som tränade hårt. Vi var olika bra, det visste vi, vi skulle komma olika långt. Men ingen visste hur långt. Vi strävade alla att nå randen av vår förmåga. För någon skulle detta kanske vara att åka fortast i hela världen.

När jag sprang på elljusspåret vid Gimonäs utanför Umeå molnfria mörka kvällar i september kunde jag ångra mig så att jag nästan ville gråta. Jag kunde springa varv efter varv i högsta fart utan att bli trött. Andra motionärer tycktes mig stå stilla. En kväll sprang jag förbi Marie Johansson, då Sveriges bästa kvinnliga skidlöpare. Hon bodde i en studentlägenhet nära spåret med Björn Risby, som ibland kom upp i landslagsnivå. Han hade valt att kombinera skidåkning med studier på Skogshögskolan. Jag var avundsjuk innerst inne men sade inget. Erkände det knappast ens för mig själv.

Det var fantomsmärtan efter Beatrice, som jag upplevde. Jag hade försökt räcka till randen av min förmåga, men avbrutit. Jag skulle aldrig få veta hur fort jag kunde åka. Jag hade fastnat i de lägsta änglakretsarna, knappt förnummit konturerna av Beatrices ljuva väsen. Jag hade amputerat en del av mig själv.

Vintern 2010 tänker jag på nytt på detta. Kan jag ta reda på hur fort det går? Är inte detta förmätet?

Det går fortast i Norge. Alltså är det i Norge jag måste söka svaret.

Jag börjar läsa allt jag kommer över om Marit Bjørgen och Petter Northug, jag koncentrerar mig på dem, de är ju trots allt de snabbaste. Och dem jag dyrkar mest, kommer jag på. Det finns många fina åkare även i Sverige. Men jag har aldrig hållit särskilt hårt på Sverige. I hockey höll jag alltid på Sovjet och jag älskade Mieto, led med honom varje gång han inte vann, och det var ju för det mesta. Jag avgudade hans varma väldighet. Och hur kunde inte en stav böja sig när Mieto tryckte hårt på den med sin sällan behandskade hand? Mitt medlidande med Mieto kändes nästan högtidligt.

Det var inte mycket att läsa om Marit och Petter, kom jag snart fram till. Ingen verkade ha frågat hur det är att åka fortast av alla. Hur det känns. Hurudan är fartvinden? Hur ter sig världen från denna hastighetens olymp?

Och hur känns det att ha tagit sig igenom änglakretsarna, betvingat alla hinder, och räcka till randen av sin förmåga? Som just då är hela mänsklighetens förmåga?

Jag kollade på Youtube. Jag satt vårvinternätter framför datorn och såg om och om igen hur Northug »parkerade« – som man säger i Norge – sina konkurrenter. Ofta just Teichman. I Liberec 2009 räcker det inte med att kalla honom för en pir i Trondheims hamn, han är som fastfrusen i spåret, åttio svartklädda kilon, medan Northug virvlar förbi.

Men hur *gör* han? Det är först och främst något med

benen. Han sätter in en trumvirvel i den korta branta backen före upploppet. Det är inte en fartökning i enkel mening, det är en annan form av skidor, det är Frode Estils snabbspring och Thomas Alsgaards stora utväxling kombinerat med en explosivitet som inte kan vara nedärvd, den måste vara förvärvad. Hur?

Sedan stakningen. »Stora Stygga Vargen«, sade Blomquist i stafetten i Whistler när Northug jagade Hellner och närmade sig på sista sträckan. Jag höll förstås på Northug och hoppades att han skulle hinna i kapp men det kan inte en svt-kommentator göra, vad han än känner innerst inne. En stor stygg varg har sina hotande framben höjda till slag. Det är något med armarnas rekyl uppåt av hugget när stavarna sätts i för att höja frekvensen mellan stavtagen. Hugget skall vara snabbt, kort, därför hänger armarna mest ovanför och framför kroppen (detta är svårt att säga i ord ...). Det är vedhuggning med två yxor samtidigt utan att någonsin böja sig ner för att ta upp vedträna. Bara gunga upp och ned med fötterna och använd hela magen och bröstet och fortare och fortare och fortare – hugg, hugg, hugg, Nort-hugg!

»Råpigging«, fick jag av norrmännen lära mig att det heter. Man övar det på asfalterade glesbygdsvägar i Tröndelag. Man har övat i årtal. Förvärvat, icke nedärvt.

Och innovativt. Jag såg en förnyare. Och en underhållare. En entertainer som härmar Oddvar Brå på dialekt och håller presskonferenser där han charmar hela världen.

Björgen vinner inte med hugg. Hon åker bara fortare. Ingen åker skidor fortare än hon. Egentligen är det gåtfullt att hon inte vann så mycket under åren 2007–2009. De mörka åren. Det tunga Turin-OS 2006 var en föraning, Sapporo 2007 var en mardröm, Liberec 2009 en seglats i en sorgedondol, när självförtroendet gungade. Något var inte normalt. När det är normalt åker hon ifrån alla. Taktiken verkar lika enkel som filmjolk: hon håller bara en högre hastighet och kommer därmed i mål snabbast.

På Youtube gör det inte sig riktigt lika bra. Björgens storhet är berättande, Northugs poetisk. Northug arbetar med ögonblicket. Bokstavligen i klipp. Björgen arbetar med tiden, som en roman som först kan te sig trevande men som sida för sida tränger sig in i läsaren och så småningom uppfyller en fullständigt, eller som en symfoni av Mahler. Då bara sluter man ögonen och låter tårarna komma. Hon räcker till randen av sin förmåga. Man ser det i den fullkomliga lyckan i hennes ansikte. Man kan tänka på helgonens lidande i renässansens måleri och skulptur. På den glidande övergången mellan smärta och passion. Det är förresten ingen övergång, det är en samtida närvaro av smärta och passion.

Skidåkning i sin högsta form är en lidandesmystik.

Hur skulle Golgata ha gjort sig på Youtube? Vilket klipp skulle man välja? Eller vilken av de efterföljande martyrer-na? Inget skulle vara tillräckligt. Björgens återkomst från sin ökenvandring har att göra med tid, tålmod, att söka den rätta tron, att finna sig själv. Hon har på krönet av sin

karriär format en mosaik av många olika tränares bidrag, en kropps och ett medvetandes summa som är unik och oupphinnelig. Då går det fortast i världen.

Så vad kan jag göra? Kan jag räcka till randen av min förmåga? Hur fort kan jag åka? Och hur ska jag göra för att få veta hur det känns?

Varför kommer världens snabbaste skidåkare från Norge? Så ofta. Varför kommer de allra snabbaste just nu, Marit och Petter, från Trøndelag? Hon från Sør-, han från Nor-. Två fylken med ett folk. Varför är man alltid så bra just i Trøndelag? Därifrån kommer Magnar Lundemo, Harald Grønningen, Magnar Estenstad, Pål Tyldum, Oddvar Brå, Frode Estil, Marit Myrmæl, Berit Aunli, Grete Ingeborg Nykkemo. Oräkneliga andra. Varför tas nästan hälften av längdguldmedaljerna i OS 2010 av ett enda landskap mitt i Norge? I höjd med Östersund och Umeå.

Och hur gör svenskarna? Har Sverige något Trøndelag? Om inte – varför inte?

Till påsk har jag bestämt mig. Jag skall söka svaren på mina frågor. Jag kan inte skjuta upp detta längre. Jag måste försöka veta hur det känns att åka fortast i hela världen. Och jag måste försöka ta reda på hur Marit och Petter kan vara de snabbaste.

Måste jag förresten? Varför?

Arne Næss besökte mig en gång i Umeå för att hålla en föreläsning. Den vise gamle norske filosofen. Han stod på

min balkong och sade att han hade slutat acceptera inbjudningar i Norge, de tog för mycket av hans utmätta tid. Så en dag blev han inbjuden till Nordnorge, till en ö där han kunde plocka hjortron. Han åkte. Argumentet var enkelt. Vissa saker måste man bara. »Du må åke.«

Jag börjar förberedelserna på allvar under påsken i Funäsdalen. Åker mer och fortare än jag brukar. Börjar försöka »ta ut« Petters stakning, härma. Tycker jag får in en viss rytm.

Hemma i Stockholm försöker jag hålla en litet högre frekvens på mitt gym, köra dubbla pass ibland. Jag går hos många instruktörer, men mest hos C. Hennes mörka beslöjade röst fungerar förlösande på mig. Att träna för henne påminner mig om hur det kändes att vara i form. När man inte blev trött. Oavsett hur man tog i. När man kände att man närmade sig randen av sin förmåga. En kväll ligger jag på 92–93 procent av maxpuls i kanske sju minuter. Det borde inte vara möjligt. Det har aldrig hänt förut. Jag ser det som ett tecken.

En lördag kör C. ett »Vasalopp«, jag deltar lystet, ju fler timmar desto bättre. Hon ser mig djupt i ögonen. Jag ser djupt i hennes. Om mitt projekt kan hon inget ana. Om det vore ett riktigt Vasalopp vore det spännande att gå det med henne. Bara för att se vad timmarna gör med oss. Inte heller det kan hon ana, tänker jag. Men vad vet man. Människor vet med sin kropp. Ordlöst.

Hemma tar jag fram mitt skidbibliotek, som jag samlat

sedan många år. *Snow* av Ruth Kirk, från 1977, snöporno-grafi i svart-vitt från Sierra Nevada och andra platser. *Lo sci agonistico* – Den smärtsamma skidåkningen. Nätt italiensk skidvolym från 1943, pedagogisk skidfascism, med atletiska brunbrända manskroppar i vita kalsonger på branta alp-sluttningar. Laurentius Urdahls norska *Haandbok i skiløbning* från 1893, som jag har i en faksimilutgåva. Urdahl byggde på egna skidfärder men återoppar även Nansens klassiker *På ski over Grönland* (1888) som han skrev samma år som han korsade den väldiga isön. Då hade två svenska samer, Pavva Lars Nilsson Tuorda och Anders Rassa, redan åkt halvägs upp på glaciären och tillbaka på en resa med Adolf Erik Nordenskiöld 1883. Rivaliteten mellan Norge och Sverige finns med i längdåkningen från början.

Jag börjar läsa om Mora-Nisses memoarer *I vita spår* (1953). Likaså den norska storvolymen *Först i löypa* som Thor Gotaas utgav 2003. Faktiskt en verklig historia om norsk längdåkning. På svenska finns inget liknande. Snart har jag ett helt projektbibliotek på hyllan intill mig, inklusive rariteter som Gerald Seligmans *Snow Structure and Ski Fields* från 1936. Även här ligger Norge före Sverige. Man har skrivit mer om skidor, tänkt mer, läst mer. Men ändå rätt litet, med tanke på sportens utbredning.

Litet längre fram på våren tar jag fram rullskidorna, för klassisk åkning. Under sommaren skaffar jag dessutom ett par för skating, nya skor, ett längre par stavar. Lär mig sätta på nya spetsar själv när jag bryter en, det händer ofta. Jag använder värmepistol för att smälta limmet. Ovant, men

jag lär mig. Åker till Bergshamra, Lidingö, ut på Djurgården och på småvägar söder om Morgongåva där trafiken är gles. Jag börjar ta med mig rullskidorna på mina resor.

Annars springer jag. I april i Berkeley, i maj i Melbourne.

Jag börjar planera min träning, bry mig om den. Den som vill veta hur det känns att åka fortast i världen kan inte slarva med förberedelserna.

Efter en tid känner jag mig mogen att ta det verkliga steget. Jag sitter i tunnelbanan en dag när jag till slut får svar hos Brit Baldishol på Skiforbundet i Oslo. Kunde jag få hänga med på landslagets samlingar i sommar och i höst? Jo, jag vill veta hur det känns att åka skidor fortast i världen . . .

Brit är tyst så länge att jag efter en stund undrar om jag kunde få skicka ett mail med mitt ärende. Det går bra.

Sedan den dagen handlar allt om att försöka känna hur det känns att åka fortast i världen. Själv. Att göra det med Petter Northug och Marit Björgen. Och att ta reda på varför de snabbaste i världen kommer från Trøndelag.

Att förstå var min kärlek till dessa skidåkare kommer ifrån. Och varför en människa vill räcka till randen av sin förmåga.